

органов в этой стране основывается на деятельности общенациональной общественной институции – Экономического, социального и экологической совета, статус которого четко определен разделом XI Конституции Франции 1958 года и соответствующим органическим законом от 28 июня 2010 года. Подобного рода общенациональные консультативно-совещательные органы как Экономический, социальный и экологический совет Франции, предусмотренные конституционным законодательством большинства стран ЕС.

Ключевые слова: *французская модель, функционирование, консультативно-совещательные органы, общественность, Экономический, социальный и экологический совет.*

Nesterovych V. French Model of Functioning of Advisory Bodies

The article describes the French model of the functioning of advisory bodies. It is indicated that France is one of the first European countries to assess the benefits of the functioning of advisory bodies. The model of advisory bodies in this country is based on the activities of a national public institution – the Economic, Social and Environmental Council, whose status is clearly defined by Section XI of the French Constitution of 1958 and the relevant organic law of 2010. Such kind of national advisory bodies as the Economic, Social and Environmental Council of France, provided for by the constitutional legislation of most EU countries.

It was concluded that the introduction of national advisory body in the form of economic, social and environmental council was carried out in France for many decades before coming to the optimum constitutional model of its operations. It is quite natural process, since the formation of democratic institutions, their formation and operation - this question is not one month or even year. For these have to be a favorable political, historical, social and economic conditions under which public authorities and the public are potentially willing to establish public institutions such as the Economic, Social and Environmental Council of France. The competence of the advisory body includes the most important and significant scope and operating procedures set by the regulations governing procedural features of its work.

Indicated that progressive French experience was replicated by most European Union countries that have introduced similar national advisory bodies. In particular, the Netherlands and Estonia established Social and Economic Council in Italy - the National Council of Economy and Labor, Poland – Tripartite Commission for Social and Economic Affairs, in Lithuania – Tripartite Council, Hungary – Council on matching interests and Bilateral council. Given the positive experience of the French founded and supranational advisory body of the EU – European Economic and Social Committee.

Keywords: *French model, functioning, advisory bodies, public, Economic, social and environmental council.*

УДК 340

I. А. Сердюк

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТА

Розглянуто існуючі в сучасній юридичній науці підходи до розуміння поняття «нормативно-правовий акт». На основі їх аналізу запропоновано авторську дефініцію досліджуваної загальнотеоретичної категорії, а також визначено особливості цього різновиду правового акта.

Ключові слова: *акт, правовий акт, правовий акт публічної влади, нормативний юридичний акт, нормативно-правовий акт.*

Постановка проблеми. Важливим завданням загальнотеоретичної юридичної науки є уточнення її понятійно-категоріально апарата, однією зі складових якого є категорія «нормативно-правовий акт», розкриття змісту якої дозволить отримати найбільш повне уявлення про досліджуваний правовий феномен, а також його особливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття нормативно-правового акта, його класифікація, характеристика суттєвих ознак є традиційними питаннями, що комплексно розглядаються в межах як наукових монографій, так і підручників та навчальних посібників з теорії держави й права.

Формування цілей. Метою цієї статті є уточнення змісту категорії «нормативно-правовий акт» і з'ясування особливостей цього різновиду правового акта.

Виклад основного матеріалу. Огляд наукової й навчальної юридичної літератури, присвяченої проблемі нормативно-правового акта, свідчить про єдність у підході вчених до розуміння цієї загальнотеоретичної категорії. Принаймні це стосується способу об'єктивації досліджуваного явища правової дійсності як одного з важливих аспектів його пізнання. Підтвердженням істинності такого судження, на нашу думку, має стати методологічний аналіз сучасних інтерпретацій категорії, що складає предмет розгляду.

Зокрема, С. Бобровник і В. Нагребельний під нормативно-правовим актом розуміють офіційний письмовий документ, який приймається уповноваженим органом держави й установлює, змінює, припиняє чи конкретизує певну норму права [16, с. 192].

Аналіз вищенаведеної дефініції свідчить про обмеження вченими кола суб'єктів правотворчості, а також змістовної наповненості цього джерела права лише однією нормою права.

Невиправдано обмежують коло суб'єктів, від яких походять нормативно-правові акти, О. Пучков і Л. Морозова. Нормативний акт, уважає О. Пучков, являє собою офіційний документ, створений компетентними органами держави, що містить загальнообов'язкові юридичні норми (правила поведінки) [12, с. 289].

Л. Морозова досліджуване поняття інтерпретує як акт правотворчих органів держави, що містять норми права, приймається в особливому порядку, у конкретній письмовій формі й перебуває у відношеннях підлеглості з іншими актами [5, с. 224].

Формально обов'язковим правилом поведінки загального характеру не виправдано обмежує зміст нормативно-правового акта й П. Рабінович. Про це свідчить запропонована ним дефініція категорії, що складає предмет розгляду. Нормативно-юридичний акт, стверджує вчений, являє собою письмовий документ компетентного органу держави (або уповноваженого нею органу місцевого самоврядування чи громадського об'єднання), у якому закріплено забезпечуване нею формально обов'язкове правило поведінки загального характеру [8, с. 127].

Доволі лаконічну інтерпретацію досліджуваної категорії пропонує С. Алексєєв. Учений поняття «нормативні юридичні акти» визначає як офіційні документи, що містять юридичні норми (а також положення, що відмінюють або змінюють юридичні норми) [1, с. 192]. Зі змісту запропонованої дефініції залишається незрозумілим, від яких суб'єктів походять ці акти, а також який вплив вони здійснюють на поведінку суб'єктів права.

Не менш лаконічним є судження про предмет дослідження В. Хропанюка. Учений, зокрема, вважає, що нормативно-правовий акт – це офіційний акт правотворчості, у якому містяться норми права [15, с. 241]. Запропонована дефініція цієї загальнотеоретичної категорії враховує її діалектичний зв'язок як з нормами права, що закріплені в досліджуваному джерелі права, так і юридичною діяльністю, результатом якої є нормативно-правовий акт. Водночас указані риси досліджуваного нами явища правової дійсності не дають достатньо повного уявлення про цей феномен.

Крім того, сформульоване правником визначення поняття, що складає предмет розгляду, характеризується очевидною тавтологією (нормативно-правовий акт – це офіційний акт...).

Схожий недолік має інтерпретація категорії нормативно-правовий акт, обґрунтована М. Козюброю. Учений дійшов такого умовиводу щодо змісту досліджуваного поняття: «нормативно-правовий акт як джерело права – це акт правотворчості, який: а) приймається як способом безпосереднього волевиявлення народу, так і уповноваженим на це органом за встановленою процедурою; б) містить загальнообов'язкові правила поведінки, легітимовані людьми; в) розрахований на невизначене коло осіб та багаторазове застосування» [3, с. 155].

Уважаємо не зовсім коректним погляд М. Козюбри й О. Пучкова й на зміст нормативно-правового акта, тобто загальнообов'язкові правила поведінки. Уживане в запропонованих ученими дефініціях словосполучення «загальнообов'язкові правила поведінки» фактично вказує на використання в правовому регулюванні лише таких способів і кореспондуючих їм різновидів норм права за характером правових приписів, як зобов'язання (зобов'язуючі норми) та заборони (забороняючі норми), що не відповідає реальній дійсності, адже правовій активності учасників правовідносин значною мірою сприяють саме дозволи (уповноважуючі норми), відмова від добровільної реалізації яких до того ж не породжує негативних для суб'єктів права юридичних наслідків.

Зважаючи на конституційний принцип, закріплений у ч. 1 ст. 24 Конституції України, за яким громадяни мають рівні конституційні права й свободи та є рівними перед законом, убачається методологічно коректним при формулюванні визначення поняття «норми права» послуговуватися словосполученням «правила поведінки загального характеру» на протидію іншому – «загальнообов'язкові правила поведінки» [10, с. 133-134]. Ця суттєва ознака загальнотеоретичної категорії норм права має враховуватися правниками при характеристиці інших, пов'язаних з нею понять.

Принагідно зазначимо, що в юридичній науці існує й альтернативна думка щодо змісту нормативно-правового акта, що знайшла своє відображення в судженні В. Карташова про досліджуване явище правової дійсності. Учений, зокрема, уважає, що «нормативно-правовий акт – це офіційний акт документ, який закріплює рішення компетентного правотворчого суб'єкта й містить нормативно-правові приписи» [4, с. 276]. Як слушно зауважує з цього приводу В. Карташов, на думку більшості вчених-правників, зміст нормативного акта складають юридичні норми або норми права та інші нестандартні нормативно-правові приписи. Другий з наведених поглядів щодо розуміння змісту нормативно-правового акта, як стверджує вчений, є ближчим до істини, якщо мати на увазі юридичний зміст нормативних актів [4, с. 277].

У сучасній юридичній науці існує погляд на нормативно-правові акти як приписи суб'єктів правотворчості, що містять юридичні норми [11, с. 325] або як владний припис державних органів, який устанавлює, змінює або відмінює норми права [2, с. 368]. Ми не ставимо під сумнів джерело їх походження (правотворчу діяльність уповноважених суб'єктів), а також їх необхідний зв'язок з нормами права. Водночас уважаємо методологічно некоректним отождошення нормативно-правових актів з приписами (владними, нормативно-правовими), адже останні є самостійним явищем правової дійсності. Ці правові феномени співвідносяться як філософські категорії «ціле» і «частина», де цілим є нормативно-правовий акт, а його частиною – нормативно-правовий припис. Наведений умовивід підтверджується судженням про нормативно-правовий припис як уміщене в статті нормативно-правового акта логічно й граматично завершене деонтичне судження загального характеру [7, с. 125].

Н. Пархоменко поняття нормативно-правовий акт визначає як письмовий документ, прийнятий компетентним органом держави або уповноваженим суб'єктом, що встановлює, змінює, припиняє чи конкретизує норми права, містить розпорядження загального характеру й постійної дії, розрахований на багаторазове застосування [6, с. 161].

Як позитивний можна відзначити той факт, що запропонований підхід до розуміння досліджуваного поняття дає уявлення як про зміст нормативно-правового акта, так і його зовнішню форму вираження. Водночас наведена дефініція цієї загальнотеоретичної категорії, на нашу думку, має й певні недоліки. Так, зокрема, нормативно-правовий акт, як стверджує вчений, приймається компетентним органом держави або уповноваженим суб'єктом. Уживане правником слово «але» свідчить про наявну альтернативу суб'єктів правотворчості, які приймають досліджуване джерело права. У зв'язку з цим виникає питання про обсяг поняття «уповноважений суб'єкт» в аспекті правотворчості, а також його співвідношення з іншим – «компетентний орган держави». Відповідь на це питання очевидна: категорія «уповноважений суб'єкт правотворчості» охоплює собою в тому числі й компетентні органи держави.

Певною мірою суперечливим є судження Н. Пархоменко про постійну дію вміщених у нормативно-правовому акті розпоряджень, адже існуючий у

сучасній теорії права підхід до класифікації як цього поняття, так і категорії норми права за часом дії передбачає їх видову диференціацію щонайменше на два різновиди: 1) нормативно-правові акти (норми права) постійної дії; 2) нормативно-правові акти (норми права) тимчасової дії.

На думку А. Колодія, нормативно-правові акти – це офіційні письмові документи, прийняті компетентними суб'єктами, у яких в односторонньому вольовому порядку встановлюються, змінюються чи скасовуються загальнообов'язкові правила поведінки [13, с. 193].

З приводу наведеного судження вченого про досліджуване правове явище зауважимо, що правила поведінки загального характеру можуть встановлюватися й за волевиявленням двох сторін, підтвердженням чого є існуюча практика спільної правотворчості принаймні двох центральних органів виконавчої влади.

Л. Богачова нормативно-правовий акт визначає як офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженими на це суб'єктами нормотворчості у визначеній формі та за встановленою процедурою, спрямований на встановлення, зміну або скасування норм права [14, с. 195].

Аналіз запропонованої вченим дефініції досліджуваної загальнотеоретичної категорії у взаємозв'язку з такою суттєвою ознакою, як ухвалення у формі, визначеній Конституцією й законами України, свідчить про необхідність її (форми) конкретизації. Ідеться не про зовнішній спосіб виразу цього різновиду правового акта, а саме про юридичну форму.

Заслуговує на увагу й той факт, що при розкритті змісту поняття «нормативно-правовий акт» автор не зовсім коректно живляє словосполучення «суб'єктами нормотворчості». Зважаючи на обсяг категорії нормотворчості, що охоплює собою діяльність суб'єктів із прийняття не лише норм права, але й інших різновидів соціальних норм, правникові, на нашу думку, необхідно було послуговуватися іншим терміно-поняттям – «суб'єктами правотворчості», що є складовою понятійного апарата теорії правотворчості.

Аналіз наведених вище дефініцій категорії «нормативно-правовий акт» дає підстави для таких проміжних висновків, що мають методологічне значення:

по-перше, нормативно-правовий акт за своєю зовнішньою формою виразу (способом об'єктивації в зовнішньому світі) може бути лише письмовим документом. Саме ця особливість, на чому обґрунтовано наголошують учені, відрізняє його від інших різновидів правового акта;

по-друге, основне джерело вітчизняного права не можна зводити до волевиявлення лише державних органів, адже в такий спосіб штучно звужується обсяг цього поняття. Уважаємо, що досліджуваній категорії притаманна така суттєва ознака, як прийняття нормативно-правового акта уповноваженими суб'єктами правотворчості;

по-третє, зміст нормативного акта складають не лише норми права, але й нормативно-правові приписи нетипового, нестандартного характеру;

по-четверте, інтерпретація досліджуваного нами поняття має узгоджуватись із запропонованим автором підходом до розуміння загальнотеоретичної категорії правовий акт публічної влади.

Нагадаємо, що правовий акт публічної влади являє собою забезпечене з боку держави та визнане легітимним з боку громадянського суспільства формально-обов'язкове волевиявлення органів публічної влади, їх службових і посадових осіб, що має офіційний характер, здійснює справедливий з погляду домінуючої частини населення регулятивний або охоронний вплив на поведінку суб'єктів права й породжує юридичні наслідки, що відповідають принципу правопевності [9, с. 35].

Поняття «нормативно-правовий акт» з-поміж інших різновидів правового акта публічної влади вирізняють такі особливості, що стосуються його змісту, форм вираження (зовнішньої та юридичної), суб'єктів права, уповноважених на його прийняття, внутрішньої структури, а також ролі в механізмі правового регулювання суспільних відносин:

1) уміщення в ньому правил поведінки загального характеру, а також приписів нетипового характеру (нетипових правових розпоряджень: дефініцій, принципів, строків, умовних припущень тощо);

2) єдино можлива зовнішня форма вираження (офіційний письмовий документ з усіма потрібними реквізитами);

3) специфічність його юридичної форми, що, як правило, не повторює назви акта застосування норм права й може збігатися з юридичною формою інтерпретаційно-правового акта;

4) обмежене коло праводієдатних суб'єктів, уповноважених здійснювати таке волевиявлення. До них конституційне законодавство відносить народ як носій суверенітету і єдине джерело влади, органи публічної влади, наділені правотворчими повноваженнями, окремих посадових осіб цих органів, а також керівників інших державних організацій, які приймають нормативно-правові акти локальної дії;

5) специфічність його внутрішньої структури, що значною мірою залежить від обсягу нормативно-правового регулювання. Зважаючи на способи викладення норм права, що їх використовують суб'єкти правотворчості, уважаємо обґрунтованим судження про те, що для всіх нормативно-правових актів найбільш характерними є такі структурні елементи, як статті, частини статей, пункти, підпункти та абзаци. Для нормативно-правових актів, що мають значний за обсягом предмет правового регулювання, характерні такі структурні елементи, як частини, глави та розділи;

6) його провідна роль у механізмі правового регулювання суспільних відносин. Він є юридично первинним як щодо акта застосування норм права, так і стосовно акта тлумачення норм права; останній до того ж не має свого самостійного значення, оскільки здійснює свій вплив на поведінку суб'єктів права лише в єдності з нормативно-правовим актом.

Висновки. Ураховуючи вищевикладене, під *нормативно-правовим актом* пропонуємо розуміти забезпечене з боку держави волевиявлення уповноважених суб'єктів правотворчості (народу, органів публічної влади й окремих посадових осіб

цих органів, а також керівників інших державних організацій, наділених правотворчими повноваженнями), об'єктивоване в офіційному юридичному документі, що здійснює регулятивний та/або охоронний вплив на поведінку праводієдатних суб'єктів права через установа, зміни, скасування чи конкретизації правових норм, спричиняє юридичні наслідки та сприяє утвердженню правопорядку.

Використані джерела:

1. Алексеев С.С. Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования / С.С. Алексеев. – М.: «Статут», 1999. – 712 с.
2. Барахин А.Б. Большой юридический энциклопедический словарь / А.Б. Барахин. – М.: Книжный мир, 2002. – 720 с.
3. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2016. – 392 с.
4. Карташов В.Н. Теория правовой системы общества : учебное пособие. В 2 т. Т. 1 / В.Н. Карташов ; Яросл. гос. ун-т. – Ярославль : ЯрГУ, 2005. – 547 с.
5. Морозова Л.А. Теория государства и права: учебник / Л.А. Морозова. – М.: «Юристь», 2002. – 414 с.
6. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології: монографія / Н.М. Пархоменко. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка»», 2008. – 336 с.
7. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Видання 5-те, зі змінами : навчальний посібник / П. М. Рабінович. – К.: Атіка. – 2001. – 176 с.
8. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посібник / П. М. Рабінович. – Вид. 10-е, доповнене. – Львів : Край, 2008. – 224 с.
9. Сердюк І.А. «Методологічний аналіз інтерпретацій поняття «правовий акт»» / І. А. Сердюк // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – Дніпропетровськ, 2016. – № 1 (80). – С. 76-83.
10. Сердюк І.А. Норма права, правова норма і юридична норма: співвідношення понять / І. А. Сердюк // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – Дніпропетровськ, 2012. – № 1 (58). – С. 129-135.
11. Теория государства и права : учебник / под ред. В. К. Бабаева. – М. : Юристь, 2002. – 592 с.
12. Теория государства и права. Учебник для юридических вузов и факультетов. Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова – М.: Издательская группа ИНФРА · М – НОРМА, 1997. – 570 с.
13. Теорія держави й права: Навч. Посіб. / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін.; За заг. ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 368 с. – Бібліогр.: С. – 358-364.
14. Теорія держави й права : підручник / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смороданський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2015. – 368 с.
15. Хропанюк В. Н. Теория государства и права: Учебное пособие для высших учебных заведений / Под ред. Профессора В. Г. Стрекозова. – М. – 2001. – 377 с.
16. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 1998 – т. 4: Н – П. – 2002. – 720 с.)

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2017

Сердюк И. А. Понятие и особенности нормативно-правового акта

Рассмотрены существующие в современной юридической науке подходы к пониманию понятия «нормативно-правовой акт». На основе их анализа обоснована авторская дефиниция категории, составляющей предмет исследования, а также определены особенности указанной разновидности правового акта публичной власти.

По мнению автора, нормативно-правовой акт представляет собой обеспеченное со стороны государства волеизъявление уполномоченных субъектов правотворчества (народа, органов публичной власти и отдельных должностных лиц этих органов, а также руководителей других государственных организаций, наделённых правотворческими полномочиями) объективированное в официальном юридическом документе, осуществляющее регулятивное и/или охранительное влияние на поведение право-дееспособных субъектов права путём установления, изменения, отмены или конкретизации правовых норм, которое порождает юридические последствия и содействует утверждению правопорядка.

Ключевые слова: *акт, правовой акт, акт применения норм права, правоприменительный акт, применение норм права.*

Serdiuk I. Notion and Features of Normative and Legal Act

While working on the article the author put an aim to refine the content of the category "legal act" and to find out the features of the same phenomenon of legal reality.

The analysis of the existing in modern legal science approaches concerning understanding of the concept "legal act" allowed to set forth the following intermediate conclusions having the methodological value :

firstly, a legal act by its external form of expression (by the method of objectivation in the outer world) can be only the official written document. The very feature, as the scientists lay the stress on, differentiates it from the other variety of a legal act.

secondly, it is methodologically incorrect to reduce the main source of the domestic law to the will of the only state bodies as in such a way the scope of the notion is artificially constricted. We believe that the studied category possess such an inherent feature as the adoption of a legal act by the authorized subjects of law making activities;

thirdly, the content of a legal act make not only norms of law but also legal breves of non-typical and non-standard character;

fourthly, our interpretation of the notion should agree with the suggested by the author approach to understanding of general and theoretical category a legal act of the public authority.

Taking into account these theoretical provisions it is suggested to understand a legal act as provided by the state will of the authorized subjects of law making activities (the people, bodies of the state power and discrete officials of these bodies and also top management of the other state organizations possessing law making powers) objectivated within an official legal document performing regulatory and/or protecting influence upon legally capable subjects to law by way of that provides informational influence on the minds of the legally capable subjects to law by the way of fixing, changing, cancellation or concrete definition of legal norms, causes legal consequences and contributes to consolidation of law order..

Keywords: *act, legal act, legal act of the public authority, normative legal act, normative and legal act.*